

Ярослав ГЛИСТЮК

ПОЛІТИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДИ ТА РЕФОРМИ У ГЕНЕРАЛЬНІЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІЙ ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ У ЛЬВОВІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Упродовж другої половини ХІХ ст. Генеральна греко-католицька духовна семінарія у Львові, ключовий освітній осередок для багатьох галицьких українців, місце виховання духовного проводу й національної еліти, поставала в центрі суспільних дискусій. Церковні достойники і громадські діячі обговорювали окремі події з життя цієї інституції (різноманітні святкування, дисциплінарні справи, посадові призначення, виключення студентів тощо) та ефективність цілої системи виховання кліру. Формальні підстави функціонування заснованої у 1783 р. Генеральної духовної семінарії ґрунтувалися на принципах освіченого абсолютизму та йосифіністського трактування духовенства як своєрідного типу державного чиновництва. Для українського духовенства Галичини такий стан речей мав і позитивні, і негативні наслідки. З одного боку, священники отримували вищу, університетську богословську освіту (на противагу поширеній ще навіть на початку ХІХ ст. “домашній освіті”, коли батько-священик учив необхідного мінімуму богословських предметів сина). Також семінарська молодь мала змогу спілкуватися з польськими богословами та світськими студентами Львівського університету, обговорювати з ровесниками актуальні проблеми галицьких українців, що сприяло не лише інтелектуальному формуванню духовенства, а й відчуттю богословами своєї ролі як частини національної інтелігенції. З іншого боку, через протиставлення “генерального” статусу Львівської семінарії колишнім єпархіальним семінаріям богословський вимір цієї інституції як місця спільного приготування до священства відходив на другий план, натомість наголошувалося виключно на строгих дисциплінарних порядках, вірності трону та запобіганні політичній неблагонадійності. У закладі, який при всьому восьми настоятелях налічував понад 200 молодих людей (навіть їхній особовий склад за частих ротаций студентів-екстерністів і семінаристів не був стабільним), говорити про великі поступи в дисципліні, моральному вихованні чи освіті не доводилось. Можливість якісних змін у вихованні духовенства гальмувалася аж до кінця ХІХ ст. браком відповідних канонічних змін у Греко-Католицькій Церкві, відсутністю нового статуту для семінарії (попередній діяв ще з 1783 р.) та неналежним фінансуванням закладу загалом і настоятелів зокрема.

Одне з найяскравіших власних тлумачень хиб виховання кліру в Генеральній духовній семінарії того часу подав галицький церковний і суспільний діяч-народовець Данило Тянячкевич (у 1860-х рр. – сам активний семінарист) у полемічній брошурі – відповіді на факт виключення у 1877 р. 18 семінаристів за підозрою у нібито соціалістичних переконаннях. На його думку, “Заведене генеральної семінарії позостає до тепер подь впливомъ Духа нѣмого, потуплюючого и погубляючого, и

представляє правдиву “мерзость запустѣнія”, въ котрой вси молодї силы не только що розвиватись не можуть, але вянути и марнѣти мусять!” Священик наголосив на потребі більшої свободи богословів, обмеженні надмірно строгої дисципліни, зауважив, що проблема боргів серед семінаристів (через відвідування цукерень, кав’ярень, другі сніданки, елегантний одяг) викликана настроями солідаризму і моди й зникне, як тільки настоятелі зуміють скерувати енергію молодих людей у корисне для їхнього духовного покликання русло (наука, читання Святого Письма, мистецтво, обстоювання національних інтересів в університетських справах). Шлях до позитивної перебудови семінарійної системи Д. Танячкевич вбачав у зосередженні на цьому питанні церковної ієрархії¹.

Активізація молоді світської інтелігенції серед галицьких українців наприкінці ХІХ ст. становила серйозний виклик Греко-Католицькій Церкві. Церква та духовенство як традиційна еліта, маючи провідні позиції в суспільстві в попередній період, починали їх втрачати. Цьому процесу сприяло й зростання політизації студентської молоді не лише серед світських “академіків”, а й у середовищі богословів-семінаристів.

Семінарійна освіта у Греко-Католицькій Церкві стала предметом обговорення на Львівському провінційному соборі 1891 р. До комісії, яка готувала відповідні рішення, належали двоє семінарських настоятелів – ректор Александр Лешкович Бачинський та духівник Ісидор Дольницький². Постанови Собору стали фундаментом для реформування системи виховання греко-католицького духовенства загалом і окремої інституції – Генеральної семінарії у Львові.

Питання реорганізації семінарської освіти та впливу на це рішень Львівського собору вже порушував канадський історик А. Сороковський у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому греко-католицькому парохіяльному духовенству в Галичині. Однак автор, йдучи за спогадами колишніх семінаристів, окреслює час тривання семінарійної реформи у Львові лише ректорською каденцією Григорія Хомишина³. Одному з найбільш контраверсійних питань Собору – проблемі celibату духовенства та подальшій суспільній дискусії приділили увагу, крім згаданого вже А. Сороковського, канадський дослідник Іван Павло Химка в монографії⁴ та українські історики Наталія Дмитришин, Ірина Антоняк та Дмитро Корб'як⁵. Питання активності священиків

¹ *Обачный О. [Танячкевич Д.] Соціалісти межі семінаристами?! Студія на нашомь церковно-народномь поли / О. Обачный. – Львів: НТШ, 1877. – С. 7–10, 33.*

² *Дольницький О. Літопис роду Дольницьких. Документи, матеріали, спогади: генеалогічне дослідження / О. Дольницький. – Львів: Вид-во УКУ, 2004. – С. 468.*

³ *Sorokowski A. D. The Greek-Catholic Parish Clergy in Galicia, 1900–1939 / Ph.D. thesis at the University of London / A. D. Sorokowski. – London, 1991. – P. 60–65.*

⁴ *Himka J.-P. Religion and Nationality in the Western Ukraine. The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867-1900 / J.-P. Himka. – Montreal & Kingston, London, Ithaca, 1999. – P. 118–120.*

⁵ *Dmytryshyn N. Spór o stan cywilny duchowieństwa grzeckokatolickiego w Galicji (od końca XIX do połowy XX wieku) / Praca magisterska. Uniwersytet Warszawski, Studium Europy Wschodniej i Azji Środkowej / N. Dmytryshyn. – Warszawa, 2003. – 74 s.; *Антоняк І. Львівський собор Греко-католицької церкви 1891 р. / І. Антоняк // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Львів, 2008. – Кн. 1. – С. 160–171; *Корб'як Д. Львівський собор 1891 року: дискусійні питання та їх вирішення / Д. Корб'як // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного***

у процесах соціально-економічної модернізації галицького селянства, збереження їхнього впливу на громадсько-політичне життя українського галицького суспільства наприкінці XIX ст. (які не втратили своєї актуальності й під час впровадження семінарійної реформи на початку XX ст.) детально проаналізовано в монографії української дослідниці Наталії Колб⁶. З огляду на це, постає потреба окремого дослідження дальшої долі змін у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові, їхнього резонансу в українському суспільстві та значенні для розвитку цієї інституції.

Головними джерелами для висвітлення цього питання є опубліковані рішення, додатки до рішень Львівського собору 1891 р., рукописні правила для семінаристів (1902), матеріали семінарської канцелярії, листування настоятелів, а також спогади настоятелів (Л. Куницького), колишніх семінаристів (О. Осташевського) та очевидців, згадки в періодичних виданнях⁷.

У пропонованій статті розглянемо рішення Собору, пастирське послання та правила для семінаристів як підстави реформування виховної системи, впровадження реформи за ректорів Г. Хомишина, Йосифа Жука, Йосифа Боцяна та суспільні відгуки на це у галицькій пресі.

Львівський провінційний собор 1891 р. запровадив реорганізацію семінарійної системи в Греко-Католицькій Церкві, скеровану на посилення ролі єпархіальних семінарій та безпосереднього впливу єпископа на кандидатів до священства; поряд із тим на обов'язковому целібаті духовенства наголошено не було. Освітні зміни виявились згодом у заснуванні Станіславівської семінарії, розбудові Перемишльської, проведенні реформи у Львівській, перенесенні центру освіти для церковного проводу з Відня (де у 1893 р. закрито Центральну духовну семінарію) до Риму. Семінарські настоятелі в майбутньому, крім високого наукового та дидактичного рівня, мали б зосередитися виключно на вихованні богословів, не відволікаючись на інші роботи. Також на Соборі було усталено нові правила виховання кліру в духовних семінаріях. "Правила для Семінарії більшої и меншої" опублікували (1897) у додатку XXXV до титула,

університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: ТОВ "Друкарня Рута", 2015. – Т. 25: На пошану професора І. С. Винокура. – С. 275–289.

⁶ Колб Н. "З Богом за Церкву і вітчизну": греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині у 90-х роках XIX століття / Н. Колб. – Жовква: Місіонер, 2015. – 372 с., іл.

⁷ Чинности и рѣшенія руского провинціального собора въ Галичинѣ ѓтбувшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891. – Львів, 1891; Додатокъ до чинностей и рѣшень руского провинціального собора въ Галичинѣ ѓтбувшого ся во Львовѣ въ р. 1891. – Львів, 1897; Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України). – Ф. 451 (Греко-католицька богословська академія у Львові). – Оп. 1. – Спр. 99, 301; Ф. 358 (Шептицький Андрей (Роман-Марія-Александр, 1865–1944), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, єпископ Кам'янець-Подільський, культурний і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ). – Оп. 2. – Спр. 102, 158, 179; Куницький Л. Над Босною / Л. Куницький // Нива. – Львів. – 1918. – Т. 14. – Ч. 3. – С. 76–78; Осташевський О. Богословський кружок в 1911–1913 роках / О. Осташевський // Альманах українських католицьких богословів. – Львів, 1934. – С. 59–61; Титов Т. И. Русское духовенство в Галиции (Изь наблюдений путешественника.) Церковно-исторический очеркъ / Т. И. Титов. – Київ: тип. Имп. Унив. Св. Владимира – Н. Т. Корчакъ-Новицкого, 1903. – 123 с.

глави II. Цей документ мав характер загальних статутних підстав діяльності духовної семінарії (тут окреслено ціль закладу, принципи прийому, обов'язки управи, слуг (працівників) та семінаристів). Справ дисципліни, морального виховання та освіти стосувались розділи XII “Правила для питомцѣвъ”, “Правила щодо карности” та XIII “Уваги над захованем Правиль”. Згідно з цими правилами, семінаристи мали виявляти послух ректору в усьому, що належить до їхнього виховання в побожності, науках та дисципліні; жити спільно в любові і єдності, не виділяючись окремим харчуванням чи одягом; бути скромними в харчуванні, старанними в навчанні, чистими та охайними в побуті; дбати про тишу в закладі. Семінаристам не дозволено заходити до службових і настоятельських кімнат (крім ректора і духівника). Контакти семінаристів із зовнішнім світом контролювали настоятелі (переважно ректор), було регламентовано спосіб проведення відпочинку, порядок дня та інші обов'язки⁸.

Соборові рішення, зокрема, про реформу (титул VIII, глава II), впровадження нових правил, засад функціонування семінарії, почали втілювати лише через десятиліття після прийняття: попередні митрополити цього зробити просто не встигли. Прокламацією реформи у Львівській духовній семінарії став пастирський лист митрополита Андрея (Шептицького) “Всечестнѣйшому Настоятельству и возлюбленим питомцям духовного семинаря у Львовѣ”, написаний восени 1901 р. Митрополит відвідав у березні та квітні того року семінарію з канонічними візитами, внаслідок чого прийшов до висновку про необхідність фундаментальної реформи цього закладу. У баченні митрополита реформа мала би полягати не лише у впровадженні нового статуту, але передовсім “новои, лучшой організації, и на введеню нового духа”, щоби належно виконати ціль закладу (“О питомцяхъ, котрыі принимаемо до семинаря, мусимо въ протягу чотырохъ лѣтъ пересвѣдчити ся, чи можуть бути правдивыми, ревными и спѣсобными священниками”)⁹.

На думку митрополита, семінаристи мали би трактувати чотирирічне утримання у семінарії не як дар, а радше як борг Церкви й народові, який зможуть колись повернути на підставі сумлінно здобутих у семінарії знань та побожності. Пастирський лист вказує настоятелям семінарії на хиби й порушення, які дотепер існували у семінарії, а в ході реформи мали би бути усунені, а саме: гра в карти на гроші, лінь та ухилиння від обов'язків, збитки, грошові борги, “дурні, дитинні традиції”. Дух у семінарії повинен бути духом праці, побожності та передовсім священничим; це й добра загальна думка про стремління та успіхи, загальна оцінка поступу в навчанні й побожності, пересічна наполегливість в науковій праці та сумлінність у виконанні обов'язків, відповідні погляди на працю й обов'язки священника, на завдання Церкви. Заохоченням до наполегливого навчання богословських предметів для семінаристів став дозвіл митрополита відвідувати заняття з окремих предметів філософського факультету, можливість за дозволом ординаріату після закінчення богословського факультету, здавши іспит з загального богослов'я перед комісією, вступати на філософський факультет та, ймовірно, як священник стати гімназійним професором. У посланні є заклик до семінаристів бути патріотами і водночас уникати “партійної нетерпимості”, дотримуватися

⁸ *Himka J.-P.* Religion and Nationality in the Western Ukraine... – P. 118–120; Чинности и рѣшеня... – С. 212–218; Додатокъ до чинностей и рѣшень... – С. 442, 456–468.

⁹ ЦДІАЛ України. – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 99. – Арк. 67.

єдності та солідарності, особливо серед священиків, ставитись толерантно до поглядів інших людей. Богослови повинні уникати політики: “Якъ довго Вы въ семинари, не часъ на политику, досить еи будете мати въ житю”. Щоби не затримувати в семінарії осіб, недостойних священства, митрополит передбачив строгу кару – виключення безумовно і безповоротно у випадку нічного виходу з семінарії без дозволу, злісної зневаги настоятеля чи товариша, впертого невиконання наказу настоятеля; за рішенням конференції настоятелів у випадку виходу без дозволу вдень, запізнення з відпустки (канікул), непослуху й непошани настоятелів, запізнення здачі іспиту через лінь¹⁰.

Послання митрополита було виголошено в семінарії незадовго до сецесії українських студентів Львівського університету. Останні події боротьби українського студентства за свої національні права були прямо пов’язані зі студентами-богословами. Саме їх ректорат університету намагався не допустити на загальноукраїнське студентське віче 19 листопада 1901 р., призначивши на цей захід час, коли семінаристи згідно зі статутом не могли залишати семінарію. Солідарно з іншими студентами богослови заявили 3 грудня про свій вихід з університету. Невдовзі після повернення митрополита Андрея (Шептицького) з Риму, який, як і настоятелі, підтримав справедливі вимоги молоді, семінарію 15 грудня 1901 р. було закрито¹¹. Українські богослови продовжили навчання в університетах Відня, Кракова й Праги. Зокрема, лише у Відні студіювало тоді 160 богословів, серед них і майбутні настоятелі-реформатори Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Львові (Йосиф Боцян, Онуфрій Волянський) та інші активні семінаристи (Іван Біляк, Володимир Вонсуль, Тит Галуцинський, Михайло Ганушевський, Стефан Новосад, Осип Фацієвич, Микола Хмільовський, Павло Чехут, Павло Штокалко)¹².

Навчання такої кількості свідомої, протестної молоді в західних університетах розширило їхні світоглядні обрії та освітній рівень, дозволило активно спілкуватися з ровесниками-студентами: німцями, чехами, угорцями, словенцями. Водночас семінаристи-сецесіоністи вважали, що треба прийняти богословські ідеї з заходу і “ними забарвлювати національну та суспільну сторону нашого народного житя і так реагувати проти темних сил невірства та сучасного поганьства”¹³. Цікаво, що православний вчений-богослов Федір Титов, аналізуючи послання митрополита, дійшов до висновку, що той планує зреформувати семінарію на манер єзуїтського колегіуму, зробити її більш закритою, що, зрештою, не піде на користь реформі¹⁴.

Впроваджувати реформу у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові доручено новому ректорові, д-ру Григорію Хомишину (1902–1904). При реформуванні ректор узяв за взірць семінарії Західної Європи. Крім давніх настоятелів, йому допомагали префекти Йосиф Жук, Франц Щепкович, Карло Єрми

¹⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 99. – Арк. 68–72.

¹¹ Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX–XX ст. / Р. Ковалюк. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2001. – С. 127; Титов Т. И. Русское духовенство в Галиции... – С. 21–23.

¹² Blažejovskij D. Byzantine Kyivan Rite Students in Pontifical Colleges, and in Seminaries, Universities of Central And Western Europe (1576–1983) / D. Blažejovskij // *Annalecta OSBM*. – Opera No. 43. – Rome, 1984. – P. 273–280.

¹³ Католицький Вхід. Рік. I. – Львів, 1904. – С. 124.

¹⁴ Титов Т. И. Русское духовенство в Галиции... – С. 34.

та Ігнатій Тисовський ЧСВВ. Формальним початком реформи стало роздавання статуту, де детально розглянуто можливі стосунки між семінаристами й настоятелями. Перші два роки, як зазначено у семінарському часописі “Католицький Вєхїд”, реформу проводили у двох напрямках: інтелектуально-моральному та технічному. У 1903 р. упорядковано семінарську бібліотеку, збагачену творами богословської та агрономічної (завдяки А. Глодзінському) тематики. Книжки, придбані за ректорату Г. Хомишина, становили самостійний підрозділ бібліотеки. Проте тут не було нових творів української літератури та книг світського характеру (на відміну від бібліотеки “Читальні”). З метою привчити богословів до систематичної й планомірної праці впроваджено щомісячні так звані домашні іспити. У ході реформи змінилося ставлення до санітарних вимог та естетичного оформлення інтер'єру закладу. У 1903 р. споруджено нові гігієнічні умивальні, водопровід. Стіни коридорів, які колись скидалися на казармені, прикрашено іконами та копіями творів відомих митців. У семінарському городі закладено розсадник для практики агрономії. У строгих угодах з ремісниками, які обслуговували потреби семінарії, та сторожами ректорат заборонив усілякі маніпуляції з так званими реверсами (талонами) на отримання взуття й одягу, чим зруйнував попередню складну систему взаєморозрахунків семінаристів з іншими особами за борги. Для семінарійних слуг (служби) запроваджено окремі правила “Регулямін для служби” й регламентовано обов'язки кожного працівника, обов'язковість участі в спільній Літургії та можливість кар'єрного росту¹⁵.

Реформа такого значного закладу, яким була Генеральна духовна семінарія, не проходила легко й безболісно. Прагнення церковної ієрархії та настоятелів, дотримуючись соборових рішень, позбавити духовну семінарію усіх тих хиб, які вона мала через панування йосифінізму, та перетворити її в інституцію, яка би передусім відповідала цілі виховання не добрих чиновників, а власне душпастирів, було цілком природним. Однак шлях до цього через занадто ригористичну дисципліну й наближення до системи закритих єпархіальних семінарій суперечив зростанню політизації молоді в попереднє десятиліття, національному дискурсу в середовищі богословів, що виявлялось у боротьбі за права українців у Львівському університеті, а також в активізації семінарських студентських товариств. А впровадження практик аскези й морального виховання, властивих єзуїтській освіті (а ще більше превентивні очікування західної культурної експансії, спольщення, златинщення, денационалізації духовенства через реформу) відлякувало як представників русофільського табору галицького суспільства, так і народовців.

Своєрідною формою протесту проти реформи стало створення семінаристами-русософілами “Кружка руських студентовь”. Ректор Г. Хомишин спочатку толерував цей гурток (ймовірно з огляду на задекларовану митрополитом потребу “партійної” приязні серед вихованців), а його члени, користаючи з того, доносили на колег-українофілів. Протилежний “табір” закидав ректорові, що той нібито змусив 20 вихованців прийняти присягу про целібат після свячень та наголошував з амвону, що націоналізм – справа диявола. У відповідь на заборону читання часописів “Галичанин” та “Русское Слово” (що було цілком закономірним до видань, які дискредитували семінарію) у лютому 1903 р. русофіли влаштували в семінарії непорядки, а під дверима

¹⁵ ЦДАЛ України. – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 301. – Арк. 1–9.

ректора – “котячу музику”. Після цих подій, за свідченням газети “Діло”, д-р Хомишин утік до Станіслава й навіть оголосив про свою готовність покинути посаду. Однак ще в тому ж навчальному році ректор заборонив “Кружок” через відверте цареслав’я та ігнорування семінарських приписів¹⁶.

Дуже гострої критики семінарійна реформа та її провідник ректор Г. Хомишин зазнали з боку анонімного автора часопису “Молода Україна”, який вважав, що з відокремлення богословів від решти світу “ясно видно, що тенденція “реформи” є наскрізь схилена. Вже силою самого статута, при строгім його виконанні, можна буде питомців виховати на непотребів, які й поняття не будуть мати про те, що в світлі діється, які потреби та інтереси рідного народу, серед котрого прийде їм працювати...” Крім того, автор статті закидав ректору створення системи донощиків та жорстокість при виключенні із семінарії¹⁷.

Попри різкий характер та ультракатолицьке спрямування, ректор Г. Хомишин проводив семінарську реформу на підставі обов’язкових до виконання, канонічних для Церкви соборних рішень, а в справі захисту ущемлених національних прав богословів під час університетських “буч” із польськими студентами не вагався протиставитись академічному сенату¹⁸. Надто строга дисципліна, яка панувала в семінарії під час ректорства Г. Хомишина, хоча й болісна для молодих людей, була закономірним протиставленням дисциплінарному безладу в інституції в попереднє десятиліття за ректорства надмір лагідного й толерантного прелата Льва Туркевича¹⁹.

Реформування виховної системи у Львівській духовній семінарії не обмежилось впровадженням “Правил” та не завершилося з відходом ректора Г. Хомишина, а продовжилось за ректорства Й. Жука (1905–1910) та особливо Й. Боцяна (1910–1919). Й. Жук скерував зусилля на покращення побуту семінаристів (харчування, яким зайнялись сестри служебниці, перепланування приміщень) та моральне виховання (реколекції). На думку духівника семінарії Л. Куницького, внаслідок діяльності ректора занепокоєння молоді в семінарії виникали вже “не на тлі особистих жадань, в справі

¹⁶ Глистюк Я. Від Бохенського до Боцяна: ректори Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Львові (1848–1914) / Я. Глистюк // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 159; Діло. – 1903. – Додаток до Ч. 26–27. – 4 (17) лютого. – С. 1; Ч. 131–132. – 14 (27) червня. – С. 3; Додаток до Ч. 137–138. – 26 червня (4 липня). – С. 2. Неправдиві й часто зовсім абсурдні закиди “Галичанина” на адресу семінарії в статті “Политическое агенство в духовной семинарии” (Ч. 248 за 14 листопада) про те, що там з вихованців збирають податок для соціалістичої пропаганди, оприлюднюють документи особистого характеру з життя колишніх семінаристів та пускають жінок до приміщення, викликали врешті небувалу солідарність серед майже усіх семінаристів (незалежно від політичних уподобань) та публічне спростування дискредитації. Один із богословів, який не виступив проти “Галичанина” (Євген Лонкевич), отримав строге зауваження від ректора й, розцінивши його як образу честі, покинув семінарію, а Хомишина (що було безпрецедентним) оскаржив до суду. Ректора від 2 діб арешту захистив адвокат й відомий політичний діяч Кость Левницький. (Діло. – 1903. – 5 (18) листопада. – С. 2–3; Ч. 277. – 10 (23) грудня. – С. 3.

¹⁷ Мог...us. Семінарицька реформа / Мог...us // Молода Україна. – 1903. – Ч. 8–9 (лютий–березень). – С. 245–256.

¹⁸ Діло. – 1903. – 14 (27) жовтня. – С. 3.

¹⁹ Пристай О. З Трускавця у світ хмародерів / О. Пристай. – Львів; Нью-Йорк, 1935. – Т. 2. – С. 14.

харчу, дисципліни, чи чого там, лиш на тлі ідейнім, на тлі ратованя, уліпшуваня форм істнованя і розвою Церкви і народу [...]”²⁰. Політичні заворушення того часу (смерть намісника Андрія Потоцького, вбивство Адама Коцка, боротьба за університет) знаходили відгук у душах семінаристів та спричиняли неспокій у семінарії. Ректорові (зрештою цілком згідному з національно-культурними вимогами українців) украй важко було тоді апелювати до семінаристів про дотримання засад богословського виховання та уникнення “партійної ненависті”. Не дивно, що на кінець 1909/1910 навчального року ситуація в семінарії як фінансово-господарська, так і освітня (нездані університетські і так звані домашні іспити) була розбалансованою²¹.

Удосконалення виховної системи в семінарії постійно перебувало в стані творчого пошуку митрополита та його однодумців із числа молодих священиків. З цією метою перед призначенням на посаду ректора колишній префект Й. Боцян відвідав цілу низку духовних семінарій Центральної та Західної Європи, планомірно аналізуючи їхні статuti, дидактичні прийоми настоятелів, рівень виховання богословів. Характеризуючи австрійські семінарії, священник зауважив: “Наші семінари на Моравах, Шлеску, Чехії, Австрії, Сольнограді і Тироли (з виїмком Іномосту*) всі улажені після одного типу – не скажу римського, а сультіціяньским его назви – якого характеристику добачую в т. зв. масовій педагогії. Він операє ся на предположеня, що питомець так першого, як і четвертого року не доріє до самостійного провадження ся і до свідомого співділаня з вихованєм. Отже він не може бути ведений як одиниця, лишень як один нумер маси. Звідси треба его заєдно мати на шнурку і лиш глядїти, щоби добре допасував ся до уніформу дісциплїни. [...] Дух австр[ійских] семінарій є на пів касарняний, напів бурсацкый. Не бачу у нім проводу до евангельської свободи. Питомець наших семинарий [...] є під якимось примусом, який двигає силою званя, а бувби о много щасливійшим, колиби за основу его чотирилїтного житя в семинари був положений не дісциплїнарний статут, які я бачив занадто пересяклї регуляментовим раціоналізмом: евангелія майже не видати в них; а надприродний характер семинара, зібраня спільного в імя Христове, ледви чи бу[в] де зазначений. Дальше в статутах нема вираженого сьвідомого стремленя до основ християньского вихованя і житя: 1. житя з віри 2. покірного послуху в імя Христове, 3. Праці на славу Богу. Остаточно статuti не рішають про вихованє, бо люди виховують. [...] ...бачу, що езуїцка педагогія, яку репрезентує Германікум і Іноміст ліпша, бо бачить перед собою одиницю, веде одиницю і свідома своєї ціли, до якої стремить з одушевляючою любовію. Так, думаю, треба працювати”²².

За ректорства Й. Боцяна світських сторожів у семінарії змінено трьома ченцями-студитами (відповідно, брати господар, фіртіян і захристиян²³), налагоджено своєчасність здачі іспитів (за чим слідкував один із віце-ректорів), розширено спектр на-

²⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 158. – Арк. 4–4 зв.; 5–6 зв., 14–15; *Куницький Л.* Над Босною... – С. 76–78; *Жук Й., о. д-р.* В обороні львівського гр.-кат. Семинаря / о. д-р. Й. Жук // *Діло.* – 1910. – 14 (1) лютого. – С. 3–5.

²¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 102. – Арк. 84–84 зв.

* Іномостом Й. Боцян називав Інсбрук.

²² ЦДІАЛ України. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 102. – Арк. 92–95 зв.

²³ З листів духівника Л. Куницького випливає, що в захристії монах-студит працював вже у 1909/1910 навчальному році. ЦДІАЛ України. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 179. – Арк. 51.

вчальних предметів, у роботі з вихованцями використовували індивідуальний підхід. Настоятелі сприяли діяльності студентських гуртків і товариств, зокрема, ректор сам активно брав участь у діяльності просвітнього гуртка. Зважаючи на заворушення молоді, ректор заборонив семінаристам участь в університетських вічах та сутичках. Натомість у самій семінарії в 1912 р. трапилося останнє, але, мабуть, найбільш гостре протистояння семінаристів українофілів та русофілів. Перші вимагали виключення других із числа семінаристів. Скандал, підігрітий пресою, дійшов до Відня й завершився кількомісячним закриттям семінарії, на яке змушений був піти митрополит. Зрештою, науки настоятелів (особливо духівника), а також розуміння невідповідності своїх дій до християнських засад привели молодь до примирення.

Окрім канонічних підстав, важливими для змін у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії протягом зламу XIX і XX ст. стали піднесення наукового рівня настоятелів та самоорганізація семінаристів. Від 1902 до 1914 рр. в інституції розпочали працю 18 нових настоятелів, більшість з яких молодого віку, 12 із них саме в той час і за сприяння митрополита поглиблювали богословську освіту у Відні, Інсбруку та Римі (Костянтин Богачевський, Йосиф Боцян, Никита Будка, Онуфрій Волянський, Омелян Горчинський, Карло Єрми, Йосиф Жук, Василь Лаба, Олександр Малицький, Іван Перепелиця, Амвросій Редкевич, Дмитро Яремко) і майже всі здобули звання докторів богослов'я²⁴. Зусиллям церковної ієрархії у намаганні реформування семінарійної системи передувало й зростання організаційної ініціативи самих семінаристів, оскільки протягом 1890–1914 рр. у Греко-католицькій духовній семінарії у Львові витворилась система студентських товариств із різноманітними статутними цілями та характером діяльності. Така активність самих богословів вписувалась у бачення митрополитом Андрієм (Шептицьким) майбутнього Генеральної семінарії та стала готовим інструментом для проведення реформи²⁵. З іншого боку, бажання студентів вже в семінарії опанувати фахові навички з просвітньої й економічної роботи серед селян наштовхувались на ідею реформи – поглиблення саме богословського аспекту виховання. Це, відповідно, викликало незадоволення в семінарських активістів органічної, громадської праці. Так, колишній семінарист Мирослав Ріпецький задекларував у “Ділі”:

“Нині, серед змінених відносин, з огляду на зріст народних потреб сама фахова і теологічна освіта не вистарчає до проводу в народі. В теперішніх часах суспільна праця сьвященика, стала ся майже нерозривною частиною душпастирства і в багатьох випадках вона рішає про підтримане релігійного духа в народі”²⁶.

Реформування виховної системи в Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові на початку XX ст. стало новим етапом в освіті греко-католицького

²⁴ ЦДІАЛ України. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 103. – Арк. 5–6 зв., 27; Спр. 125. – Арк. 16–17 зв., 20–21 зв.; Спр. 209. – Арк. 7–7; Спр. 315. – Арк. 6–7; Спр. 197. – Арк. 9–10; Спр. 179. – Арк. 9–10.

²⁵ Див.: Глистюк Я. Студентські товариства Греко-католицької духовної семінарії у Львові (1890–1914) / Я. Глистюк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич. – 2003. – Вип. 7. – С. 320–334.

²⁶ Ріпецький М. Духовний семінар і органічна національна праця / М. Ріпецький // Діло. – 1912. – 23 (10) жовтня. – С. 1–2.

духовенства загалом. Ідея цих змін полягала передусім у богословському переосмисленні священства та ролі духовенства, а це часто не відповідало тогочасному рівню національного розвитку галицьких українців й семінарія неодноразово ставала об'єктом критики суспільства. Та, попри усі побоювання різних політичних українських сторониць, виховання духовенства у Львові не втратило національних рис. Навпаки, зросло розуміння церковною ієрархією важливості виховання нового покоління духовенства, забезпечення належного освітнього та наукового рівня настоятелів. Нові правила для семінаристів та урізноманітнення форм морального виховання піднесли в суспільстві значення духовної семінарії та заклали фундамент для подальшого інституційного розвитку богословської освіти.